

ВІРТУАЛЬНИЙ РИНОК ПРАЦІ ТА СКЛАД ЙОГО ВІРТУАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

В статті розглянуто сутність та особливості формування віртуального ринку праці. Особливу увагу приділено поняттю та складу віртуальної інфраструктури віртуального ринку праці.

Ключові слова: «економіка знань»; «інформаційна економіка»; «інтернет-економіка»; віртуальний, електронний, цифровий ринок праці; віртуальна інфраструктура ринку праці.

ZUB M. Y., OHORODNIK O. V.

Khmelnitskyi Trade and Economics College of Kyiv National University of Trade and Economics

VIRTUAL LABOUR MARKET AND COMPOSITION OF ITS VIRTUAL INFRASTRUCTURE

The essence and the peculiarities of the creation of virtual labour market under the terms of transformation the epoch of economic knowledge in the paradigm of the third and fourth industrial revolutions are considered in the article. Special attention is paid to the concept and the composition of the virtual infrastructure of the modern virtual labour market. Participants of the modern virtual labour terms are characterized. It is justified that virtual labour market under the terms of the development of proper innovative virtual infrastructure can become the instrument of harmonization of workforce demand and supply in the regions of Ukraine.

Key words: "economy of knowledge"; "information economy"; "internet-economy"; virtual, electronic, digital labour market, virtual infrastructure of labour market.

Постановка проблеми

Трансформація сучасного ринку праці на реальний та віртуальний обумовлена інформатизацією суспільства, політичними та економічними, демографічними та соціальними змінами, що відбуваються в процесі глобалізації та інтернаціоналізації. Успішна розбудова «економіки знань», «інформаційної економіки» та «інтернет-економіки» у парадигмі третьої та четвертої індустріальних революцій потребують змін в промисловій політиці України та розвитку віртуального ринку праці. Підґрунтям дистанційної зайнятості є інформаційно-комунікативні технології (ІКТ). Завдяки цьому для населення України з'явиться можливість переміщення трудової діяльності у віртуальний простір.

Аналіз останніх джерел

Розвитку сучасного інформаційного суспільства та ринку праці присвячено науковій праці вчених Д. Богині, Т. Василюк, К. Вербаха, Г. Белла, О. Грیشної, Р. Кана, М. Кастельса Т. Кір'ян, А. Колота, Р. Колосової, Ю. Кулікова, Е. Лібанової, М. Луданик В. Нижника, С. Пирожкова, К. Робінзона, О. Сенокосової. Водночас, динамічні глобальні та регіональні європейські «цифрові зрушення» вимагають від України брати більш активну участь у формуванні віртуального ринку праці та його віртуальної інфраструктури.

Метою статті є: дослідження суті, особливостей формування віртуального ринку праці в Україні та розбудови його віртуальної інфраструктури.

Виклад основного матеріалу

Людська цивілізація вступила у важливу для неї фазу, яку слід визначити як зміну епох економічного знання. Серед всіх видів знань виділяється «економіка знань» як тип економіки, у якому значна частина валового національного продукту (ВНП) створюється в галузях, які безпосередньо відтворюють нові знання, інформаційні блага і послуги, а також обладнання для передачі і обробки знань та інформації. Різновидом економіки, сучасною стадією розвитку цивілізації, що формується в умовах інформаційного суспільства, вчені вважають інформаційну економіку. «Інформаційна економіка» (правила господарювання у постіндустріальному суспільстві) – це наука, яка досліджує господарську діяльність людини, яка переважає широке застосування електронних (інформаційно-комунікаційних) технологій у процесах суспільного виробництва, розподілу і споживання суспільних благ [1, с. 20].

Сучасна інформаційна революція стала можливою завдяки збігу багатьох факторів: появи цифрових засобів обробки значних обсягів електронних інформаційних ресурсів, бурхливому розвитку електроніки; вступу людини в космос і створенню супутникових технологій зв'язку; розробці інформаційно-мережових технологій і появі інтернету [2, с. 132]. Концепція «інтернет-економіки» визначається вченими як сукупна купівельна спроможність для інтернет-користувачів. Головними детермінантами інтернет-економіки є: кількість користувачів інтернету; середній рівень доходів на душу населення; збільшення кількості користувачів Інтернету. Проникнення сучасних телекомунікаційних мереж у широкі верстви населення стимулює унікальні процеси спільного виробництва товарів і послуг, а також підвищує рівень економічної та соціальної свободи мільйонів людей [3, с. 41]. За даними аналітичної компанії "Cyveillance"

(<http://www.cyveillance.com/>), темпи зростання Мережі на даний час становлять 7 млн нових сторінок на день.

Українська компанія Lucky.net, на підставі аналізу західного досвіду розвитку Інтернету та електронного бізнесу, розробила тривірневу систему оцінок впливу інтернету на економіку країни. Згідно з цією системою Україна тепер перебуває на третьому рівні розвитку інтернету – його актуальний ринок становить понад 30 % (15,3 млн користувачів) населення країни і Інтернет має стати каталізатором зростання всієї вітчизняної економіки. Все вище зазначене зумовлює застосування інформаційно-індустріальної концепції зайнятості у вітчизняній економіці [4, с. 365]. Станом на кінець 2015 року кількість абонентів інтернет по Україні склала 6089,9 тис. чол., що на 197,6 тис. чол. більше порівняно з 2014 роком, зокрема, число абонентів ШСД збільшилось на 1033,2 тис. чол. та становить 4978,8 тис. чоловік, рис. 1 [5, с. 14].

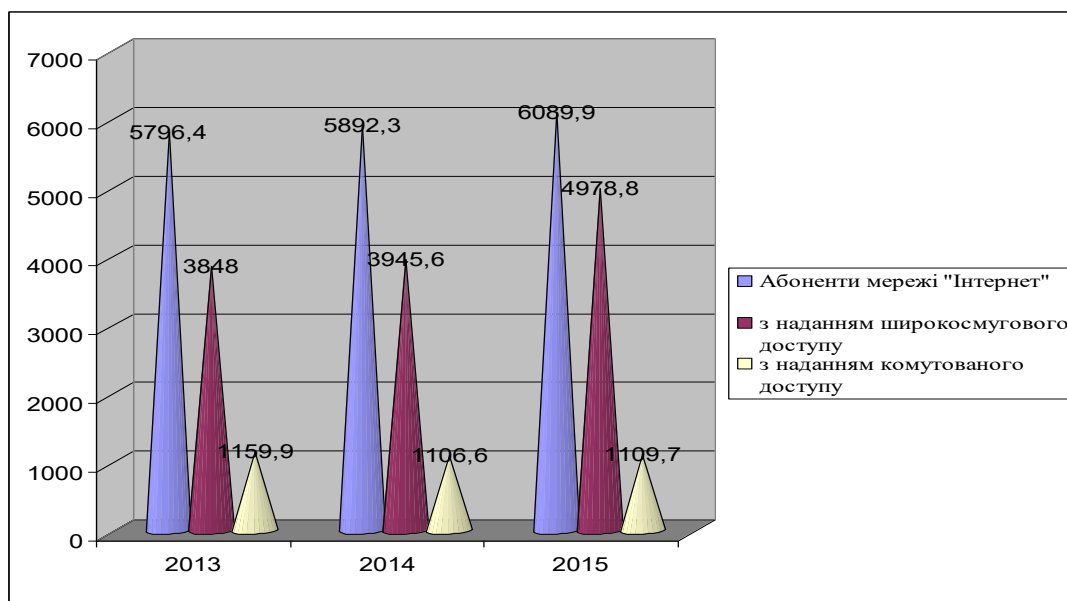

Рис. 1. Динаміка росту кількості абонентів мережі Інтернет за 2013–2015 рр. тис. осіб [5, с. 14]

Рівень проникнення послуг широкопasmового доступу до мережі Інтернет по Україні станом на 31.12.2015 становить 11,6 у розрахунку на 100 жителів [5, с. 14-15]. Згідно даних державної служби статистики України, середній рівень доходів на душу населення в першому кварталі 2016 року (в перерахунку на долари США) становить – 265 дол. США. На наше переконання, характерними рисами інформаційної економіки стали: інформатизація суспільства; формування та розвиток ринку інформації і знань; визнання інформації, нових знань та Інтернету – факторами суспільного виробництва; широке застосування інформаційно-комунікаційних технологій для передачі, обробки знань та значних масивів інформації у процесах суспільного виробництва, розподілу і споживання суспільних благ; виробництво інформаційних продуктів, благ, продукування нових знань та їх розподіл серед споживачів у світовому масштабі; всеосяжне та динамічне проникнення ІКТ в різні сфери життєдіяльності індивідів, соціуму, фірм, підприємств, корпорацій та держави; зародження віртуальних ринків; можливість віртуального обміну креативними ідеями, інформацією, скорочення витрат, підвищення конкуретоспроможності підприємств, галузей, прискорення економічного розвитку країн, завдяки застосуванню швидкісного інтернету та технологій, що створені на його основі.

Єдиного визначення віртуального ринку в цілому, та віртуального (електронного) ринку праці зокрема, в наш час, поки що немає. Так, одні вчені розуміють під віртуальним ринком «віртуальний простір, де економічні суб'єкти, завдяки реалізації та покупки комунікаційних і інформаційних послуг, здійснюють комерційні операції»; «певна множина продавців та покупців визначеного електронного товару (продукту або послуги)»; «це ринок товарів та послуг, який функціонує на основі комунікаційних та інформаційних можливостей глобальної мережі». Водночас Е. В. Бутурлакіна переконана, що ІКТ не є сутністю віртуального ринку, а об'єктивно технологічним середовищем, яке обумовлює його існування. Дослідниця вважає, що віртуальний ринок – це система економічних відносин між географічно розподіленими суб'єктами, які функціонують завдяки комунікаційним та інформаційним можливостям глобальної мережі (інтернет), з приводу купівлі-продажу товарів та послуг, де з урахуванням ринкових сигналів цілодобово, в режимі реального часу визначається їх кінцева вартість. За економічним призначенням віртуальний ринок вченими поділяється на віртуальний ринок товарів та послуг; віртуальний ринок інформації; віртуальний ринок праці [6, с. 69, 71].

Зародження віртуального ринку праці пов'язане з інформаційними технологіями, з їхнім стрімко зростаючим потенціалом та постійним здешевленням, які відкривають значні можливості для появи нових шляхів для пошуку та пропозиції праці, а також для її організації, як у межах окремих компаній, так і суспільства в цілому. Б. Балансинович визначає віртуальний (електронний) ринок праці, як кібернетичне середовище, в якому відбуваються відносини з приводу обміну інформацією про вільні вакансії та наявну робочу силу і в якому (за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій) стикаються попит і пропозиція на працю та на робочу силу [7, с. 30]. Ю. Ф. Камалова трактує поняття «електронного ринку праці» як нову форму узгодження інтересів роботодавців та працівників, яка характеризується специфічним змістом та характером трудової діяльності, є заснованим на сучасних інформаційних технологіях [8, с. 18-19].

В. В. Резникова дає визначення електронному ринку праці як своєрідному сегменту ринку праці, що характеризується специфічним механізмом взаємодії основних суб'єктів цього ринку. Дослідниця наголошує на розповсюдженні та всебільшій значимості мережевих технологій на електронному ринку праці, що продукуються інформаційним сектором, зокрема Інтернет. Під впливом інформаційних технологій в цілому, й Інтернету зокрема, істотно перетворюється сфера зайнятості й соціально-трудова, господарсько-трудова відносини [9]. Н. Азьмук визначає цифровий ринок праці вчений як специфічний сегмент глобального ринку праці, на якому дистанційно формуються попит та пропозиція на трудові цифрові послуги, при цьому взаємодія його суб'єктів здійснюється виключно з використанням інформаційно-комп'ютерних технологій [10, с. 39].

Віртуальний ринок праці представляє собою систему відносин купівлі-продажу робочої сили між робітниками та роботодавцями у віртуальному середовищі мережі інтернет. При цьому, в рамках віртуального ринку праці продається та купується не сама робоча сила, а образ робітника (не реальні властивості, а сукупність віртуальних статусів та символів), у той же час робітник при наймі на роботу має справу не з роботодавцем, а теж з його віртуальним образом (найменуванням, торговою маркою, трендом тощо) [11, с. 111]. Враховуючи вищесказане, основними учасниками сучасних віртуальних трудових відносин, з однієї сторони, може бути «віртуальний образ безробітного»; «віртуальний образ вже працюючого працівника», який хоче помінати сферу діяльності або займатися дистанційною зайнятістю за сумісництвом; «віртуальний образ економічно неактивного індивіда»; це може бути особа жіночої або чоловічої статі; здорова людина або інвалід будь-якої національності, водночас, з прекрасними навиками роботи на ПК та можливістю використання ІКТ в різних галузях економіки. З іншої сторони, учасниками сучасних віртуальних трудових відносин є «віртуальний образ роботодавця» або «віртуальний образ посередника».

Особливості формування віртуального ринку праці в Україні наведені на рис. 2.

Рис. 2. Особливості формування віртуального ринку праці в Україні [10, 11, 12]

Важливою складовою віртуального ринку праці вважається його, своєрідна за своєю природою, віртуальна інфраструктура, яка динамічно замінює традиційну інфраструктуру та використовує он-лайніві

технології. До складу віртуальної інфраструктури ринку праці вчені [12, с. 220] включають: онлайн платформи для пошуку роботи і пропонування послуг, електронні платіжні системи, інформаційні системи тощо.

Згідно з іншим визначенням, інфраструктура віртуального ринку праці – це, перш за все, мережа інститутів, а саме: мережеві інформаційні інститути ринку праці, які частково зв'язані між собою пошуковими серверами (наприклад, Яндекс.рбота). О. Сенокосова виділяє в мережевій інфраструктурі віртуального ринку праці окремі інститути в вигляді бірж праці для ІТ-фахівців (www.freelance.ru, www.it-rabota.ru), соціальних мереж і груп (ресурс LiveJournal, rabota, _job_ru), для різних професій (ru.perevod4ik для перекладачів), для міст (наприклад, spb.job), в вигляді сайтів державних органів, електронних дошок для об'яв та ін. Крім цього, до інфраструктури віртуального ринку праці вчені відносять мережеві консультаційні (освітні) інститути ринку праці, які зв'язані з дистанційним ринком освітніх послуг, що функціонує на базі вищої професійної, післявузівської освіти. До віртуальної інфраструктури віртуального ринку праці О. Сенокосова включає мережеві формальні та неформальні інститути ринку праці. Мережеві формальні інститути ринку праці – це електронний уряд, електронна податкова інспекція, електронна поліція, безпечна інформаційна інфраструктура, правове регулювання діяльності в мережі Інтернет [13, с. 144]. Слід зазначити, що окремі вчені звертають увагу на неформальний характер відносин всередині мережі, за таких умов всі інститути будуть розглядатися як неформальні.

На наш погляд, «віртуальна інфраструктура» віртуального ринку праці – це система формальних та неформальних інститутів ринку праці; мережевих інформаційних і науково-освітніх інститутів ринку праці, інших організаційно-технічних структур, яка завдяки використанню ІКТ та мережі інтернет, формує нові, гнучкі умови для дистанційної, цифрової зайнятості та цілодобової праці, забезпечуючи однаковий доступ до інформації та даючи можливість знижувати затрати на пошук, як потенційного працівника, так і відповідного місця роботи, розвиває і «нового працівника», і «нового роботодавця» з характерними рисами – винахідливості, емпатії та вміння керувати світом. Головна стратегія віртуальної інфраструктури віртуального ринку праці пов'язана з орієнтацією на забезпечення активної підтримки інноваційних процесів, які відбуваються в різних галузях національної економіки з метою практичної реалізації інноваційних інформаційних продуктів та задоволення всезростаючих потреб суспільства. Глобальна стратегічна мета функціонування віртуальної інфраструктури віртуального ринку праці – забезпечення конкурентоспроможності національного ринку праці у довгостроковому періоді, сприяння розвитку інноваційного та інтелектуального потенціалу суспільства.

Висновки

Отже, в XXI столітті людство оволоділо віртуальним світом інформації. Поширення ІКТ призвело до збільшення ступеня віртуалізації ринку праці. Завдяки формуванню віртуальної інфраструктури як складової ринку праці для населення з'явилася можливість переміщення трудової діяльності у віртуальний простір, який забезпечує доступ до інформації, динамічний та вільний обмін нею, новий спосіб співпраці з роботодавцем у мережі різних країн світу. На наше переконання, віртуальний ринок праці, за умов розвитку віртуальної інфраструктури, може стати інструментом гармонізації попиту та пропозиції робочої сили в регіонах України.

Перспективи подальших розвідок повинні стосуватися визначення функцій віртуальної інфраструктури в руслі підвищення ефективності функціонування ринку праці.

Література

1. Воронкова В. Г. Нова парадигма філософії економіки XXI століття / В. Г. Воронкова // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2011. – № 46. – С. 19–32.
2. Винарик Л. С. Онлайн-бизнес : [монография] / [Л. С. Винарик, А. Н. Щедрин, Н. Ф. Васильева]. – Донецьк, 2007. – 370 с.
3. Воронкова В. Г. Інтернет як глобальна тенденція розвитку мереженого суспільства та інформалізму / В. Г. Воронкова // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2016. – № 64. – С. 32–43.
4. Моторнюк У. І. Особливості зайнятості в інформаційно-індустріальній економіці України / У. І. Моторнюк, О. В. Стефанишин, М. І. Терехов // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2010. – № 691. – С. 363–367.
5. Звіт про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nkrzi.gov.ua/images/upload/453/6141/Dodatok_do_ryscennya_164_2016.doc.
6. Бутурлак Е. В. Віртуальний ринок как новый тип рынка в информационной экономике / Е. В. Бутурлак // Современная экономика: проблемы и решения. – 2012. – № 5 (29). – С. 65–75.
7. Баласинович Б. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на ринок праці і зайнятість населення / Б. Баласинович // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 1. – С. 30–34.
8. Камалова Ю. Ф. Особенности трудового посредничества на основе современных

информационных технологий : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук : 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономика труда)» / Ю. Ф. Камалова. – М., 2004. – 26 с.

9. Резнікова В. В. Правове регулювання посередництва на ринку праці / В. В. Резнікова // Університетські наукові записки, 2010. – № 4 (36). – С. 104–115.

10. Азьмук Н. А. Сутність, особливості та функції цифрового ринку праці / Н. А. Азьмук // Економіка, 2015. – № 5 (170). – С. 38–43.

11. Гнатенко І. А. Вплив глобалізації на національний та регіональні ринки праці в Україні / І. А. Гнатенко, В. О. Рубежанська // Вісник ОНУ імені І. І. Мечнікова. – 2016. – Т. 21, вип. 3. – С. 109–112.

12. Азьмук Н. А. Трансформація процесу праці в інформаційній економіці / Н. А. Азьмук // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2014. – № 2 (8). – С. 217–223.

13. Сенокосова О. В. Сетевые институты рынка труда / О. В. Сенокосова // Изв. Сарат. ун-та. Сер. Экономика. Управление. Право. – 2014. – Т. 14, вып. 1, ч. 2. – С. 142–146.

Надійшла 27.10.2016; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.